

تعیین سطح قابلیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه زنجان)

سهیلا فتحی^۱ و محمد بادسار^۲

چکیده

امروزه بحث اشتغال یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌ها و نیازهای نسل جوان بخصوص در بین دانش‌آموختگان دانشگاهی بخش کشاورزی است. پایداری و پویایی اشتغال در بخش کشاورزی تنها از طریق بکارگماری سرمایه‌های انسانی ماهر و متخصص در این عرصه ممکن می‌باشد. تقویت قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان می‌تواند عاملی موثر در بهبود وضعیت اشتغال دانشجویان جویای کار باشد. این مطالعه با هدف تعیین سطح قابلیت کارآفرینی در میان دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان به روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان (در سال تحصیلی ۹۲-۹۱) به تعداد ۳۹۰ نفر بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۲۰۰ نفر از آن‌ها انتخاب و اطلاعات با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شد. روایی محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیات علمی دانشگاه زنجان مورد تایید قرار گرفت. پایایی ابزار تحقیق نیز از طریق انجام پیش‌آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه (در دامنه بین ۰/۸۰ تا ۰/۸۹) ارزیابی و تصحیح گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها بوسیله نرم افزار SPSS^۲ انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که پاسخگویان از نظر سطح توفیق طلبی (۴۰ درصد)، کنترل درونی (۶۳ درصد)، عملگرایی (۷۶/۵) و رویا پرداززی (۵۷ درصد) در سطح بالا و از نظر سطح ریسک‌پذیری (۴۸/۵ درصد)، سلاست فکری (۵۴/۵ درصد) در سطح متوسط بودند.

واژه‌های کلیدی: قابلیت کارآفرینی، دانشجویان، رشته‌های کشاورزی، زنجان.

^۱ دانش‌آموخته توسعه روستایی دانشگاه زنجان

^۲ استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

مقدمه

کشاورزی یکی از بخش های مهم اقتصادی بوده و دارای نقش کلیدی در امنیت ملی است و ساماندهی و نهادسازی برای فعالیت هدفمند نیروی انسانی در حوزه کشاورزی از راهکارهای مناسب به منظور توسعه کشاورزی محسوب می شود (علیپور، ۱۳۹۱). پایداری و پویایی در بخش کشاورزی، مستلزم بهره مندی کشور از سرمایه های انسانی ماهر و متخصص (شهبازی، ۱۳۸۵) و بهره گیری از قابلیت ها و مهارت های فارغ التحصیلان رشته های کشاورزی است. طبق گزارشات سالانه بیش از ۸ هزار نفر با مدرک کشاورزی از دانشگاه ها وارد بازار کار می شوند (بنی عامریان، ۱۳۹۰) و اشتغال آنها بعد از فراغت از تحصیل از جمله دغدغه های اصلی آنها می باشد (میردامادی، ۱۳۸۸). با اینکه آمار دانشجویان کشاورزی در سال های اخیر رشد قابل توجهی داشته (تبرایی و قاسمی، ۱۳۸۳) و سالانه بیش از ۸ هزار نفر با مدرک کشاورزی از دانشگاه ها وارد بازار کار می شوند (بنی عامریان، ۱۳۹۰) با این حال تعداد معدودی از آنها جذب فعالیت های کشاورزی می شوند. این افزایش قابل ملاحظه فارغ التحصیلان کشاورزی و عدم اشتغال آنان در بخش های کشاورزی از دغدغه ها و چالش هایی است (میردامادی، ۱۳۸۸) که گریبانگیر برنامه ریزان و سیاست گزاران شده است.

توسعه منابع انسانی یکی از شرایط اساسی برای دستیابی به این بخش عظیم اقتصادی است با این وجود به نظر می رسد که ساختار نیروی انسانی بخش کشاورزی در ایران بسیار نامناسب است و اکثرا افراد غیر متخصص مشغول به کارند (موحدی و همکاران، ۱۳۸۹). همان طور که اشاره شد نرخ بیکاری دانش آموختگان دانشگاه ها و مراکزهای آموزش عالی افزایش یافته است. یعنی عرضه ی نیروی کار دانش آموختگان بر تقاضای آن پیشی گرفته است (علی بیگی، ۱۳۹۱) وجود این موضوع به احتمال زیاد به علت عدم جذب نیروهای متخصص بوسیله دانش آموختگان بخصوص دانش آموختگان بخش کشاورزی و در واقع عدم حضور تاثیرگذار آنها در بازار کار است (علی بیگی، ۱۳۸۹). در حقیقت آموزش های ارائه شده در نظام آموزش عالی کشاورزی منطبق با نیازهای فعلی جامعه نیست و یا عدم کارایی آموزش ها به این امر منجر می شود که فارغ التحصیلان به ایجاد مشاغل مناسب برای خود قادر نباشند، بدیهی است هدف غایی آموزش عالی کشاورزی، تربیت دانش آموختگان کارآفرین است که پس از پایان تحصیلات خود بتوانند با استفاده از منابع و فرصت های موجود نسبت به ایجاد شغلی مرتبط با آموخته های دانشگاهی مبادرت ورزند. چنین رویکردی به آموزش عالی در نتیجه تفکر کارآفرینانه و توجه دلسوزانه حاصل می شود (حسینی و همکاران، ۱۳۸۹).

کارآفرینی تاثیر مستقیمی بر توسعه اقتصادی و اجتماعی مردم دارد. هرچه یک جامعه بیشتر در فعالیت های کار آفرینی شرکت کند، سریع تر به توسعه اجتماعی و اقتصادی دست می یابد. جوامع امروزی به افرادی نیاز دارند که مصمم به کسب موفقیت و قادر به تبدیل رؤیا به حقیقت و دارای روحیه ی استقلال طلبانه برای کاوش موقعیت های جدید هستند. اگر به تاثیرات اقتصادی و اجتماعی کارآفرینی توجه شود، نقش متخصصان و دانش آموختگان در توسعه جامعه روشن خواهد شد و دانش آموختگان به نیازهای مختلف جامعه پاسخ می دهند. زمانیکه بسیاری از اعضای یک جامعه کارآفرینی را بعنوان شغل بپذیرند، آن جامعه به سرعت رشد می یابد، بطوری که هزار جریبی (۱۳۸۲) قابلیت های کار آفرینی را بعنوان یکی از عامل های مهم رشد و توسعه ی اقتصادی و ایجاد اشتغال به منظور حل مساله بیکاری موثر می داند. قابلیت های کار آفرینی اغلب اکتسابی اند و با توجه به اینکه دانشجویان یکی از مهم ترین قشرهای جامعه هستند که ظرف مدت نسبتا کوتاهی روانه ی بازار کار می شوند و در روند توسعه حال و آینده یک کشور نقش مهمی ایفا می کنند. لازم است دانشگاه ها و موسسه های آموزشی نسبت به پرورش قابلیت های کار آفرینی دانشجویان بعنوان سرمایه بنیادی و با ارزش همت گمارند و موجب توسعه کارآفرینی و به تبع آن زمینه های ایجاد اشتغال اثر بخش و رشد و توسعه ی اقتصادی شوند (رعدی افسوران، ۱۳۸۹).

پیشینه تحقیق

امروزه به مفهوم کارآفرینی اهمیت ویژه ای داده می شود، به طوری که حضور افراد کارآفرین در جوامع، بعنوان موتور اقتصاد در نظر گرفته می شود، لذا توسعه فرهنگ کارآفرینی و حمایت از این گروه و ایجاد کارآفرینی در بخش کشاورزی ضروری به نظر می رسد. این ضرورت در آموزش کشاورزی بیشتر است چرا که وظیفه آن ارائه منابع به نیروی انسانی متخصص است. با این حال عواملی مانع از ارتقاء کارآفرینی در

آموزش عالی کشاورزی می‌شود که عبارتند از: انتخاب روش‌های نامناسب آموزشی، محتوا و برنامه‌ریزی نامناسب آموزشی، موانع ارتباطات و فقدان دوره‌های آموزشی کارآفرینی، عدم حمایت کافی دولت، عدم بهره‌وری در دانشگاه به آموزش کارآفرینی (Khayri et al., ۲۰۱۱). جهانی شدن کار و فناوری‌های جدید نه تنها نیازمند بازار کار و کار فرمایان است بلکه مستلزم حضور افرادی است که دارای دانش تخصصی و مهارت بوده که با تغییر شرایط حال قادر به تطبیق باشند. این توسعه نیاز به تغییر در فرایندهای آموزشی دارد. یک روش کلیدی در تغییر سیستم و بهبود فرایندهای آموزشی این است که کیفیت مهارت‌های آموزشی مبتنی بر شایستگی افراد ارزیابی شود تا اطمینان حاصل شود که مهارت‌های تحویل داده شده توسط سیستم آموزشی با مهارت‌های مورد نیاز در بازار کار مطابقت داشته باشد (Boahin & Hofman, ۲۰۱۴).

آماده سازی در خصوص کار آفرینی نباید بعد از فارغ التحصیلی باشد، بلکه برای تحقق این امر لازم است طی فرایندی و در حین تحصیل، مقدمات لازم فراهم و موانع و محدودیت‌ها برطرف شوند. یکی از مهم‌ترین این اقدامات تحت تاثیر قرار دادن نگرش‌های کارآفرینانه به منظور بروز رفتار کارآفرینانه است. انگیزه دهی و تقویت نگرش‌ها متاثر از دو دسته فضاها بیرونی و درونی فرد است. فضای درونی مشتمل بر حیطه گسترده‌ای از عوامل مختلف از جمله نگرش درونی فرد نسبت به کارآفرینی، باور به خودکارآمدی و مهارت‌های عمومی کارآفرینانه، و فضای بیرونی شامل عواملی است که محیط اطراف فرد، او را تحت تاثیر قرار می‌دهند، از جمله حمایت‌های کارآفرینانه دانشگاه و هنجارهای ذهن شکل گرفته در محیط پیرامون (بارانی و همکاران، ۱۳۹۱). آموزش کارآفرینی می‌تواند نقش مهمی در تغییر دیدگاه‌های دانشجویان در جهت خود اشتغالی ایجاد نمایند. به نحوی که براساس این آموزشها آنها بتوانند در جهت راه اندازی یک کسب و کار برای اشتغال در بازار کار آماده شوند. بنابراین یکی از چالش‌های عمده آموزش عالی کشاورزی این است که چه تحولاتی در سیستم آموزش کشاورزی باید صورت پذیرد تا فارغ التحصیلان آن قادر باشند یک واحد کسب و کار جدید و کار آفرینانه را راه اندازی و بصورت بهینه مدیریت نمایند. علاوه بر گسترش و توسعه مهارت‌های کارآفرینی فارغ التحصیلان کشاورزی، کسب اطلاع از شرایط ویژه و مشکلات و موانع آنها ضروری است (حجازی و میر شکاری، ۱۳۸۷).

نتایج تحقیق خسروی پور و منجم‌زاده (۱۳۸۹) حاکی از آن بود که مهم‌ترین موانع اشتغال در بخش کشاورزی عبارتند از: محدود بودن فرصت‌های اشتغال، عدم حمایت دولت از دانش‌آموختگان کشاورزی، عدم ارتباط مراکز عالی کشاورزی با بخش کشاورزی، پایین بودن سطح دانش و مهارت‌های شغلی دانش‌آموختگان و عدم علاقه آنان به مشاغل بخش کشاورزی. با توجه به اهمیت بخش کشاورزی بعنوان یکی از عمده‌ترین بخش‌های اقتصادی در تولید و پیشرفت کشور می‌توان گفت افزایش میزان کارآفرینی و اشتغال دانش‌آموختگان از طریق شناخت و رفع موانع و مشکلات پیش روی آنها در آموزش عالی بویژه در بخش تحصیلات تکمیلی می‌تواند موجب افزایش علاقه و انگیزه دانش‌آموختگان در توسعه کشور گردد.

از نظر رستمی و همکاران (۱۳۹۰) یکی از چالش‌های پیش روی دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاهی، نبود خودباوری آنها به توانمندی در راه اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه می‌باشد. از سوی دیگر بروز رفتار کارآفرینانه، تحت تاثیر سه عامل نگرش، باورهای عینی و تجربیات عملی برگرفته از محیط و نیز تقویت خودکارآمدی در افراد است.

کریمی و همکاران (۱۳۹۱) معتقدند قصد کارآفرینی یک فرد می‌تواند بوسیله تصورات و برداشت شخصی او از موانع و حمایت‌های موجود در زمینه شروع یک کسب و کار و هم چنین ارزش‌های فرهنگی و محیطی که او در آن قرار گرفته است، متاثر شود. یکی از چالش‌های پیش روی جوامع مختلف، دانش‌آموختگانی هستند که توانایی فردی و مهارت لازم برای راه اندازی کسب و کار ندارند. این امر، آماده سازی فارغ التحصیلان دانشگاهی را از طریق توسعه فرهنگ کارآفرینی در آنان ضروری می‌سازد. آنچه که مسلم است این که آماده‌سازی نباید بعد از فارغ التحصیلی باشد، بلکه برای تحقق این امر، لازم است طی فرایند و حین تحصیل، مقدمات لازم فراهم گردد و موانع و محدودیت‌ها برطرف شوند. یکی از مهم‌ترین این اقدامات تحت تاثیر قرار دادن نگرش و نیت کارآفرینانه دانشجویان است (شیری و همکاران، ۱۳۹۲).

در طول سه دهه گذشته، علاقه قابل توجهی در میان دانشگاهیان برای خود اشتغالی وجود داشته است. خود اشتغالی و کارآفرینی بعنوان راهی برای بالا بردن نرخ اشتغال و کاهش بیکاری است. انتظارات افراد از استعداد کارآفرینی با ویژگی‌های شخصی، ارزیابی فرد از کارآفرینی و داشتن نگرش مثبت نسبت به ریسک در تعامل است. چنین رویکردی تعجب آور نیست چرا که داشتن نگرش مثبت نسبت به

خطر دشوار است. لذا تمایل به شرکت در رفتارهای مخاطره آمیز بستگی زیادی به شخصیت افراد خود اشتغال و همچنین کارآفرین دارد (Brown & Adriaan Hofman, ۲۰۱۱).

با توجه به ادبیات ذکر شده، هدف کلی این تحقیق تعیین قابلیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه زنجان) است. قابلیت‌های کارآفرینی تحت مولفه‌هایی با عنوان: توفیق طلبی، ریسک پذیری، کنترل درونی، سلاست فکری، عملگرایی و رویا پردازی تعریف می‌شود.

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر دارای ماهیت کمی است که از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود که به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع آوری اطلاعات پرداخته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۳۹۰ نفر از دانشجویان کارشناسی سال آخر رشته‌های کشاورزی دانشگاه زنجان در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ بود که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۲۰۰ نفر از آنان از طریق روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

پرسشنامه به عنوان ابزار این تحقیق علاوه بر ویژگی‌های فردی مشتمل ابزار اندازه‌گیری قابلیت کارآفرینی بود که در مطالعات مقصودی (۱۳۸۴)، احمدپور داریانی و مقیمی (۱۳۸۵)، کردنائیج و همکاران (۱۳۸۶) مورد استفاده قرار گرفته، که شامل ۳۹ گویه و در برگیرنده شش مولفه توفیق طلبی، ریسک پذیری، کنترل درونی، سلاست فکری، رویا پردازی و عملگرایی می‌باشد با اندازه گیری از طریق طیف لیکرت پنج سطحی (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد).

جدول ۱- متغیرها، سطوح اندازه گیری و گویه‌های مورد استفاده

مقیاس اندازه گیری	گویه	مولفه
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۱) در اجرای برنامه تدوین شده خود، سخت تلاش می‌کنم، ۲) وقتی شیوه خاصی برای حل مسئله نمی‌تواند کارساز باشد، به سرعت می‌توانم فکرم را بر روی شیوه مناسب‌تر دیگری تغییر جهت دهم، ۳) برای رسیدن به اهدافی که تعیین کرده‌ام، حاضرم آسایش خود را فدا کنم، ۴) در برابر مشکلات اغلب راه حل‌های سازنده‌ای پیشنهاد می‌کنم، ۵) دست و پنجه نرم کردن با مشکل پیچیده، ۶) برای حل مسایل و مشکلاتم اغلب تلاش زیادی می‌کنم و نمی‌توانم به راحتی از آنها بگذرم	توفیق طلبی
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۱) برای کسب وضعیت بهتر حاضرم ریسک کنم، حتی اگر از وضع فعلی خود راضی باشم، ۲) زمانی که اکثر افراد احتمال شکست کاری را می‌دهند باز هم حاضرم ریسک انجام آن را بپذیرم، ۳) گاهی اوقات حاضرم به خاطر سود بیشتر ریسک‌های بالاتری را بپذیرم، ۴) از خطر کردن لذت می‌برم، ۵) اگر ایده خوبی داشته باشم حاضرم کار و شغل فعلی خود را رها کنم، ۶) نسبت به مردم عادی بیشتر خطر می‌کنم، ۷) اگر نتیجه انجام کاری برایم جذاب باشد، حاضرم برای رسیدن به آن، خطر بیشتری را بپذیرم.	ریسک پذیری
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۱) شخصی در انجام کاری تلاش کند، حتماً موفق می‌شود، ۲) خودم در موفقیت‌هایم موثرم، ۳) موفق شدن حاصل زحمت کشیدن است نه شانس، ۴) فکر می‌کنم بیشتر مردم اگر فقط از خود پشتکار نشان می‌دادند، در زندگی موفق می‌شدند، ۵) می‌توانم سرنوشت خود را در دست بگیرم، ۶) به قدرت خودم برای تحقق هدف‌ها معتقدم، ۷) از طریق سخت کوشی، پافشاری و توانایی می‌توانیم هر چیزی را در زندگی تغییر دهیم، ۸) تلاش زیاد دلیل تحقق و ارضای خواسته‌های من است، ۹) شانس در زندگی نقش اندکی دارد، ۱۰) هرچه از زندگی بخواهم به دست می‌آورم، زیرا در راه رسیدن به آن سخت کار می‌کنم، ۱۱) با تلاش بیشتر می‌توانم در وضعیت فعلی‌ام تغییر ایجاد کنم	کنترل درونی
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۱) گاهی اوقات به قدری ایده‌های متنوع دارم که نمی‌دانم کدام را انتخاب کنم، ۲) اگر به طور غیر منتظره از من بخواهند بیش از پنج دقیقه در مورد یک موضوع صحبت کنم، به راحتی از پس آن بر می‌آیم، ۳) به جز کاربرد رایج وسایل معمولاً می‌توانم کاربردهای دیگری هم برای آنها پیدا کنم، ۴) برای توصیف موقعیت‌ها، اشیا و ... به راحتی به کلمات دست پیدا می‌کنم، ۵) برای بیان یک اندیشه به سهولت به کلمات مترادف دست پیدا می‌کنم	سلاست فکری
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۱) از این که با دیگران در مورد ایده‌های گوناگون بحث کنم، لذت می‌برم، ۲) از خلق چیزهای جدید لذت می‌برم، ۳) برای انجام کارهایی که قبلاً توسط هیچ کس انجام نشده، اغلب به تخیل روی می‌آورم	روبا پردازی
لیکرت ۵ سطحی (۱) = کاملاً مخالفم تا ۵ = کاملاً موافقم	۴) داشتن پشتکار برای موفقیت در کارها خیلی مهم است، ۵) وقتی بخش مهمی از کارم را انجام می‌دهم، معمولاً با حصول نتیجه راضی می‌شوم، ۶) از خوب انجام دادن وظایف خود لذت می‌برم، ۷) خوب انجام دادن کار مهم‌تر از تلاش برای راضی کردن دیگران است	عملگرایی

قابلیت کارآفرینی

روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیات علمی گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان مورد تایید قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش‌آزمون (از طریق ۳۰ نفر خارج از نمونه اصلی در دانشگاه پیام نور زنجان) انجام گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS استفاده شد.

مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس قابلیت کارآفرینی ۰/۸۲ به دست آمد. هم‌چنین مقدار آلفای کرونباخ به دست آمده برای هر یک از ابعاد و مولفه‌های قابلیت کارآفرینی نشان دهنده مقادیری در سطح قابل قبول بود. در رابطه با ضریب آلفای به دست آمده برای مولفه‌ی روپا پردازی لازم به ذکر است که با توجه به اهمیت گویه‌های استخراج شده در راستای پوشش مفهومی متغیر مورد نظر برگرفته از ادبیات حذف گویه‌ها برای افزایش ضریب آلفای کرونباخ در اولویت قرار نگرفت (جدول ۲).

جدول ۲- متغیرها، سطوح اندازه گیری و گویه‌های مورد استفاده

مقدار آلفای کرونباخ	تعداد گویه ها	مولفه ها
۰/۷۳	۶	توفیق طلبی
۰/۸۵	۷	ریسک پذیری
۰/۸۹	۱۱	کنترل درونی
۰/۸۳	۵	سلاست فکری
۰/۵۳	۳	رویا پردازی
۰/۷۳	۷	عملگرایی

یافته ها

نتایج تحقیق نشان داد که ۵۶/۵ درصد از دانشجویان مورد مطالعه را دختران و ۴۳/۵ درصد از آنان را پسران تشکیل می‌دادند. محل سکونت ۸۱/۳ درصد از پاسخگویان شهر و ۱۸/۷ درصد روستا بود. همچنین طبق یافته‌ها میانگین سن و درآمد خانوادگی پاسخگویان به ترتیب ۲۳ سال و ۱۳ میلیون تومان در سال بود. همچنین، بر اساس نتایج تحقیق مشخص شد که میانگین سابقه کار دانشجویان در روستا ۱/۸۸ سال بود. بررسی نتایج توصیفی نشان می‌دهد که از نظر سطح قابلیت کارآفرینی ۵۹ درصد از دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط، ۲۹/۵ درصد در سطح بالا و ۱۱/۵ درصد در سطح پایین قرار داشتند.

برای بررسی اهمیت گویه‌های مرتبط با مولفه‌های قابلیت کارآفرینی به اولویت‌بندی مولفه‌های ذکر شده پرداخته می‌شود. اولویت بندی گویه‌های مرتبط با توفیق طلبی نشان می‌دهد که گویه "تلاش در اجرای برنامه‌های تدوین شده" با میانگین ۳/۸۵ دارای بالاترین و گویه "دست و پنجه نرم کردن با مشکل پیچیده، از حل مسئله ساده برایم جالب‌تر است" با میانگین ۳/۴۴ دارای پایین‌ترین اولویت بودند جدول (۳).

جدول ۳- اولویت بندی گویه‌های مرتبط با توفیق طلبی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	در اجرای برنامه تدوین شده خود، سخت تلاش می‌کنم	۳/۸۵	۰/۸۱
۲	در برابر مشکلات اغلب راه حل‌های سازنده‌ای پیشنهاد می‌کنم	۳/۶۳۵	۰/۸۲
۳	برای حل مسایل و مشکلاتم اغلب تلاش زیادی می‌کنم و نمی‌توانم به راحتی از آنها بگذرم	۳/۶۳۰	۱/۹۵
۴	برای رسیدن به اهدافی که تعیین کرده‌ام، حاضرم آسایش خود را فدا کنم	۳/۶۲	۰/۹۳
۵	وقتی شیوه خاصی برای حل مسئله نمی‌تواند کارساز باشد، به سرعت می‌توانم فکرم را بر روی شیوه مناسب‌تر دیگری تغییر جهت دهم	۳/۵۲	۰/۹۰
۶	دست و پنجه نرم کردن با مشکل پیچیده، از حل مسئله ساده برایم جالب‌تر است	۳/۴۴	۱/۰۱
	میانگین کل	۳/۶۱	۰/۵۹

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم)

نتایج حاصل از سطح‌بندی توفیق طلبی پاسخگویان بیانگر آن است که سطح توفیق طلبی ۱/۵ درصد از پاسخگویان در سطح پایین و سطح توفیق طلبی ۴۰ درصد از پاسخگویان بالا می‌باشد. همچنین توفیق طلبی ۵۸/۵ درصد از پاسخگویان در سطح متوسط ارزیابی شده است (جدول ۴).

جدول ۴- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی توفیق طلبی

درصد	فراوانی	توفیق طلبی
۱/۵	۳	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۵۸/۵	۱۱۷	متوسط (۲/۳۴-۳/۶۶۹)
۴۰	۸۰	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۰۰	جمع کل

اهمیت گویه‌های مرتبط با ریسک‌پذیری:

اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با ریسک‌پذیری نشان می‌دهد که گویه "اگر نتیجه انجام کاری برایم جذاب باشد، حاضرم برای رسیدن به آن خطر بیشتری را بپذیرم" با میانگین ۲/۸۸ و گویه "نسبت به مردم عادی بیشتر خطر می‌کنم" با میانگین ۲/۴۹ به ترتیب دارای بالاترین و کمترین اولویت بودند.

جدول ۵- اولویت بندی گویه‌های مرتبط با ریسک‌پذیری

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	اگر نتیجه انجام کاری برایم جذاب باشد، حاضرم برای رسیدن به آن، خطر بیشتری را بپذیرم	۲/۸۸	۱/۱۹
۲	برای کسب وضعیت بهتر حاضرم ریسک کنم، حتی اگر از وضع فعلی خود راضی باشم	۲/۷۴	۱/۲۰
۳	اگر ایده خوبی داشته باشم حاضرم کار و شغل فعلی خود را رها کنم	۲/۶۹	۱/۱۷
۴	گاهی اوقات حاضرم به خاطر سود بیشتر ریسک‌های بالاتری را بپذیرم	۲/۶۵	۱/۱۱
۵	زمانی که اکثر افراد احتمال شکست کاری را می‌دهند باز هم حاضرم ریسک انجام آن را بپذیرم	۲/۵۴	۱/۱۱
۶	از خطر کردن لذت می‌برم	۲/۵۰	۱/۱۷
۷	نسبت به مردم عادی بیشتر خطر می‌کنم	۲/۴۹	۱/۱۳
	میانگین کل	۲/۶۴	۰/۸۵

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= درست نیست تا ۵= کاملاً درست است)

نتایج حاصل از سطح‌بندی ریسک‌پذیری پاسخگویان بیانگر آن است که سطح ریسک‌پذیری ۳۹ درصد از پاسخگویان در سطح پایین و ۱۲/۵ درصد از پاسخگویان ریسک‌پذیری بالایی دارند (جدول ۶).

جدول ۶- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی ریسک‌پذیری

درصد	فراوانی	سطح ریسک‌پذیری
۳۹	۷۸	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۴۸/۵	۹۷	متوسط (۲/۳۴-۳/۶۶۹)
۱۲/۵	۲۵	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۵۰	جمع کل

اولویت بندی گویه های کنترل درونی:

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت بندی گویه های مرتبط با کنترل درونی همان گونه که در جدول (۷) آمده است، نشان می دهد که گویه "اگر شخصی در انجام کاری تلاش کند، حتماً موفق می شود" با میانگین ۴/۲۶ دارای بالاترین اولویت و گویه "شانس در زندگی نقش اندکی دارد" با میانگین ۳/۳۹ دارای کم ترین اولویت بودند.

جدول ۷- اولویت بندی گویه های مرتبط با کنترل درونی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	اگر شخصی در انجام کاری تلاش کند، حتماً موفق می شود	۴/۲۶	۰/۸۱
۲	خودم در موفقیت هایم موثرم	۴/۰۶	۰/۷۹
۳	موفق شدن حاصل زحمت کشیدن است نه شانس	۳/۹۲	۱/۰۳
۴	به قدرت خودم برای تحقق هدف ها معتقدم	۳/۹۲	۰/۸۶
۵	فکر می کنم بیشتر مردم اگر فقط از خود پشتکار نشان می دادند، در زندگی موفق می شدند	۳/۹۰	۰/۹۱
۶	از طریق سخت کوشی، پافشاری و توانایی می توانیم هر چیزی را در زندگی تغییر دهیم	۳/۸۸	۰/۹۳
۷	با تلاش بیشتر می توانم در وضعیت فعلی ام تغییر ایجاد کنم	۳/۸۷	۰/۹۸
۸	تلاش زیاد دلیل تحقق و ارضای خواسته های من است	۳/۸۴	۰/۹۲
۹	می توانم سرنوشت خود را در دست بگیرم	۳/۸۰	۰/۹۵
۱۰	هر چه از زندگی بخواهم به دست می آورم، زیرا در راه رسیدن به آن سخت کار می کنم	۳/۷۱	۰/۹۲
۱۱	شانس در زندگی نقش اندکی دارد	۳/۳۹	۱/۱۴
	میانگین کل	۳/۸۷	۰/۶۵

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم)

هم چنین نتایج حاصل از سطح بندی کنترل درونی پاسخگویان بیانگر آن است که ۰/۵ درصد از پاسخگویان کنترل درونی پایین و ۶۳ درصد از پاسخگویان کنترل درونی بالایی داشتند (جدول ۸).

جدول ۸- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی کنترل درونی

درصد	فراوانی	کنترل درونی
۰/۵	۱	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۳۶/۵	۷۳	متوسط (۲/۳۴-۳/۶۶۹)
۶۳	۱۲۶	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۵۰	جمع کل

بررسی اهمیت گویه های سلاست فکری:

اولویت بندی گویه های مرتبط با سطح سلاست فکری پاسخگویان در جدول (۹) گزارش شده است. طبق یافته ها گویه های "برای بیان یک اندیشه به سهولت به کلمات مترادف دست پیدا می کنم" با میانگین ۲/۹۵ دارای بالاترین اولویت و گویه "گاهی اوقات به قدری ایده های متنوع دارم که نمی دانم کدام را انتخاب کنم" با میانگین ۲/۵۹ دارای کم ترین اولویت بودند.

جدول ۹- اولویت بندی گویه‌های مرتبط با سلاست فکری

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	برای بیان یک اندیشه به سهولت به کلمات مترادف دست پیدا می‌کنم	۲/۹۵	۱/۱۵
۲	برای توصیف موقعیت‌ها، اشیا و ... به راحتی به کلمات دست پیدا می‌کنم	۲/۹۳	۱/۱۰
۳	اگر به طور غیر منتظره از من بخواهند بیش از پنج دقیقه در مورد یک موضوع صحبت کنم، به راحتی از پس آن بر می‌آیم	۲/۸۱۵	۱/۱۹
۴	به جز کاربرد رایج وسایل معمولاً می‌توانم کاربردهای دیگری هم برای آنها پیدا کنم	۲/۸۱	۱/۱۰
۵	گاهی اوقات به قدری ایده‌های متنوع دارم که نمی‌دانم کدام را انتخاب کنم	۲/۵۹	۱/۱۵
میانگین کل		۲/۸۲	۰/۸۸

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= درست نیست تا ۵= کاملاً درست است)

نتایج حاصل از سطح‌بندی سلاست فکری پاسخگویان بیانگر آن است که سلاست فکری ۲۷/۵ درصد از پاسخگویان در سطح پایین و سطح سلاست فکری ۱۸ درصد از پاسخگویان در سطح بالا می‌باشد. هم‌چنین سلاست فکری ۵۴/۵ درصد از پاسخگویان در سطح متوسط ارزیابی شده است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی سلاست فکری

درصد	فراوانی	سلاست فکری
۲۷/۵	۵۵	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۵۴/۵	۱۰۹	متوسط (۲/۳۴-۲/۶۶۹)
۱۸	۳۶	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۵۰	جمع کل

اهمیت گویه‌های رویا پردازی:

نتایج در رابطه با اولویت‌بندی گویه‌های رویا پردازی نشان می‌دهد که گویه‌های "از خلق چیزهای جدید لذت می‌برم" و "از این که با دیگران در مورد ایده‌های گوناگون بحث کنم لذت می‌برم" با کسب میانگین ۴/۱۴ و ۳/۹۹ دارای بالاترین اولویت بودند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱- اولویت بندی گویه‌های مرتبط با رویا پردازی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	از خلق چیزهای جدید لذت می‌برم	۴/۱۴	۰/۸۳
۲	از این که با دیگران در مورد ایده‌های گوناگون بحث کنم، لذت می‌برم	۳/۹۹	۰/۸۶
۳	برای انجام کارهایی که قبلاً توسط هیچ کس انجام نشده، اغلب به تخیل روی می‌آورم	۳/۶۹	۱/۰۱
میانگین کل		۳/۹۴	۰/۶۰

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم)

نتایج حاصل از سطح‌بندی رویا پردازی پاسخگویان بیانگر آن است که ۱۹ درصد از پاسخگویان سطح رویا پردازی خود را پایین و ۸۱ درصد از پاسخگویان سطح رویا پردازی خود را متوسط به بالا گزارش کردند (جدول ۱۲).

جدول ۱۲- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی رویا پردازی

درصد	فراوانی	عملگرایی
۱۹	۳۸	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۲۴	۴۸	متوسط (۲/۳۴-۳/۶۶۹)
۵۷	۱۱۴	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۵۰	جمع کل

اهمیت گویه های عملگرایی:

نتایج در رابطه با اولویت بندی گویه های عملگرایی نشان می دهد که گویه های " از خوب انجام دادن وظایف خود لذت می برم " با کسب میانگین ۴/۲۷ دارای بالاترین اولویت بود. هم چنین گویه " وقتی بخش مهمی از کارم را انجام می دهم معمولاً به حصول نتیجه راضی می شوم " با میانگین ۳/۹۲ دارای کم ترین اولویت بود (جدول ۱۳).

جدول ۱۳- اولویت بندی گویه های مرتبط با عملگرایی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۴	از خوب انجام دادن وظایف خود لذت می برم	۴/۲۷	۰/۹۰
۵	داشتن پشتکار برای موفقیت در کارها خیلی مهم است	۴/۱۶	۰/۹۴
۶	خوب انجام دادن کار مهم تر از تلاش برای راضی کردن دیگران است	۴/۱۰	۰/۹۵
۷	وقتی بخش مهمی از کارم را انجام می دهم معمولاً به حصول نتیجه راضی می شوم.	۳/۹۲	۰/۹۱
	میانگین کل	۳	۰/۴۷

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت ۵ سطحی (۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم)

نتایج حاصل از سطح بندی عملگرایی پاسخگویان بیانگر آن است که عملگرایی ۱ درصد از پاسخگویان در سطح پایین و سطح عملگرایی ۷۶/۵ درصد از پاسخگویان در سطح بالا می باشد. هم چنین عملگرایی ۲۲/۵ درصد از پاسخگویان در سطح متوسط ارزیابی شده است (جدول ۱۴).

جدول ۱۴- توزیع فراوانی و درصدی سطح بندی عملگرایی

درصد	فراوانی	عملگرایی
۱	۲	پایین (۱-۲/۳۳۹)
۲۲/۵	۴۵	متوسط (۲/۳۴-۳/۶۶۹)
۷۶/۵	۱۵۳	بالا (۳/۶۷-۵)
۱۰۰	۲۵۰	جمع کل

بحث و نتیجه گیری

بهبود و تقویت قابلیت های کارآفرینی دانشجویان می تواند در توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع تاثیر کلانی داشته باشد. تحقق این امر نیازمند توجه با ابعاد و مولفه های تاثیر گذار بر قابلیت کارآفرینی و ارائه راهکارایی در جهت تحقق قابلیت های ذکر شده در بین دانشجویان است. لذا این مطالعه با هدف تعیین سطح قابلیت کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان انجام گرفت. قابلیت های کارآفرینی دانشجویان در قالب ۵ مولفه تحت عنوان: توفیق طلبی، ریسک پذیری، کنترل درونی، سلاست فکری و عملگرایی است. نتایج حاصل از تحقیق به شرح زیر می باشد:

نتایج حاصل در رابطه با اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با توفیق طلبی پاسخگویان نشان داد که دانشجویان از پشتکار بالایی در جهت تدوین و اجرای برنامه‌های خود برخوردارند. جهت ارتباط موثر توفیق طلبی دانشجویان کشاورزی با کارآفرینی می‌توان از نتایج تحقیقات خیری و همکاران (۲۰۱۱) بهره گرفت. این محققان در نتایج تحقیق خود اشاره کرده‌اند که حضور افراد کاردان با پشتکار بالا در جهت اجرای برنامه‌های تدوین شده در مباحث مربوط به کارآفرینی از اهمیت بالایی برخوردار است. به عبارتی کسب موفقیت در فعالیت‌های کارآفرینی متضمن حضور افراد با تجربه و ساعی در جهت انجام فعالیت‌ها و برنامه‌های تدوین شده است. در این خصوص حجازی و میرشکاری (۱۳۸۷) به نقش آموزش کارآفرینی تاکید می‌کنند و معتقدند آموزش عالی کشاورزی با تمرکز بر قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان می‌تواند نقش موثری در جهت فراهم کردن شرایط لازم برای خود اشتغالی دانشجویان کشاورزان داشته باشد. به عبارتی حمایت‌های کارآفرینانه دانشگاه (بارانی و همکاران، ۱۳۹۱) می‌تواند با فراهم کردن شرایط لازم، پشتوانه‌ای مهم برای حمایت از دانشجویان در جهت تدوین فرایندهای مربوط به کارآفرینی و اجرای طرح‌های تدوین شده توسط دانشجویان با قدرت توفیق طلبی بالای آنان، باشد.

اولویت بندی گویه‌های مرتبط با ریسک پذیری نشان داد جذابیت انجام کار از نظر دانشجویان عاملی است که آنان بتوانند به خاطر جذابیت موجود، ریسک انجام آن کار را بپذیرند. این یافته حاکی از آن است که دانشجویان از قدرت ریسک‌پذیری متوسطی برخوردار هستند. یکی از مولفه‌های تاثیر گذار بر موفقیت افراد کارآفرین قدرت ریسک و توانایی افراد در مواجهه شدن با مشکلات و خطرات احتمالی است. برخورداری از قدرت ریسک منجر به داشتن نگرش مثبت افراد در مواجهه با خطرات می‌شود (Brown & Adriaan Hofman, ۲۰۱۱). به عبارتی داشتن نگرش مثبت در عملی ساختن فعالیت از اهمیت زیادی برخوردار است. در همین زمینه کریمی و همکاران (۱۳۹۱) معتقدند قصد کارآفرینی یک فرد می‌تواند بوسیله تصورات و برداشت شخصی او از حمایت‌ها و موانع موجود سرچشمه بگیرد. بنابراین استفاده از قشر فعال و ریسک پذیر دانشجویان، در فعالیت‌های کارآفرینی می‌تواند انرژی لازم برای شروع کسب و کارهای مربوط به کارآفرینی را تامین کند. از این رو پیشنهاد می‌شود با توجه به سطح ریسک‌پذیری متوسط دانشجویان، می‌توان با برگزاری دوره‌های مرتبط با آموزش‌های کارآفرینی و ارائه اطلاعات در زمینه حمایت‌های موجود در زمینه فعالیت‌ها و کسب و کارهای کارآفرینی سطح متوسط ریسک‌پذیری دانشجویان را به سطح بالاتر ارتقاء داد.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی گویه‌های کنترل درونی نشان داد از نظر پاسخگویان، تلاش در جهت انجام کاری منجر به موفقیت قطعی می‌شود. می‌توان چنین استدلال کرد که دانشجویان در جهت رسیدن به هدف مصمم بوده و تمام تلاش خود را به کار می‌گیرند. می‌توان از این یافته چنین استدلال کرد که تلاش و پشتکار افراد تعیین کننده میزان موفقیت در امور مربوطه است. مباحث مربوط به کارآفرینی نیز از این وضعیت مستثنی نبوده و از نظر حجازی و میرشکاری (۱۳۸۷) موفقیت آن در گرو حضور افراد کاردان و موفق با قابلیت و صلاحیت‌های مدیریتی لازم است. از این رو فراهم کردن بستر و موقعیت مناسب برای شکوفایی پتانسیل‌های دانشجویان در جهت راه اندازی فعالیت‌های کارآفرینی پیشنهاد محقق و همکاران تحقیق می‌باشد.

اولویت بندی گویه‌های مرتبط با سلاست فکری نشان داد با توجه به موقعیت و فضای آموزشی مناسب، دانشجویان مدعی بودند که به سهولت می‌توانند برای بیان اندیشه‌ها و ایده‌های خود از نمونه‌های مشابه و یا نزدیک استفاده کنند. می‌توان گفت چون فضای آموزشی محیط مناسب برای بیان نظرات و ایده‌های دانشجویان را فراهم ساخته است، از این رو دانشجویان توانایی لازم برای مدیریت مباحث و همچنین ارائه ایده‌های متنوع را کسب کرده‌اند. به عبارتی دانشجویان با حضور در فضای آموزشی مهارت‌های لازم برای برقراری ارتباط و اجتماعی شدن را آموخته‌اند. با توجه به اهمیت نقش آموزش عالی در اجتماعی‌سازی دانشجویان در طی فرایندهای کاری، خسروی پور و منجم زاده (۱۳۸۹) یکی از موانع کارآفرینی را عدم ارتباط موثر بین آموزش عالی کشاورزی با فعالیت‌های کشاورزی و کارآفرینی می‌دانند. پیشنهاد می‌شود با توجه به قدرت خلق ایده‌های جدید توسط دانشجویان، بین آموزش عالی کشاورزی با فرایندهای مرتبط با کارآفرینی ارتباط موثری برقرار کرد تا دانشجویان بتوانند با ارائه ایده‌های جدید گامی در جهت رشد و توسعه فعالیت‌ها و کسب و کارهای کارآفرینانه بردارند.

همچنین نتایج حاصل از اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با مولفه عملگرایی نشان داد پاسخگویان از نتایج و یافته‌های حاصل از تلاش خودشان در انجام کارها لذت می‌برند. بی‌شک خروجی و یافته مناسب در انجام هر کاری نیازمند تلاش و پشتکار است. این یافته بیانگر این

مطلب است که احساس مسئولیت یکی از ویژگی های برجسته دانشجویان در انجام وظایف تعریف شده برای آنان است. بی شک فضای آموزشی موقعیت مناسبی است که دانشجویان بتوانند برای کسب موفقیت با سایر دانشجویان رقابت کنند. این نکته می تواند مورد توجه برنامه ریزان قرار گیرد. چرا که می توان از این فضای رقابتی سالم که فقط در حین تحصیل نمایان است در شناساندن فعالیت های کارآفرینی در بین دانشجویان استفاده کرد. محققان متعددی (کریمی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خسروی پور و منجم زاده، ۱۳۸۹؛ بارانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ Boahin & Hofman, ۲۰۱۴) نیز در نتایج تحقیق خود از آماده سازی دانشجویان توسط آموزش عالی در توسعه فرهنگ کارآفرینی سخن به میان آورده اند. با تلفیق واحدهای مربوط به کارآفرینی در سرفصل های آموزش عالی (واحدهای عملی و کارآموزی) می توان از فضای رقابتی سالم و موثر حاکم بین دانشجویان در جهت ایجاد انگیزه برای شروع کسب و کارهای مربوط به فعالیت های کارآفرینی استفاده کرد.

منابع

- احمدپور داریانی، م و مقیمی، م. (۱۳۸۵). مبانی کارآفرینی. تهران: نشر فراندیش.
- بنی عامریان، ل.، زرافشانی، ک.، و رستمی، ف. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته ترویج و آموزش کشاورزی (مطالعه موردی: دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه)، فصلنامه آموزش عالی، شماره ۱۶، صص ۴۴-۳۱.
- بارانی، ش.، حسینی لرگانی، س. م.، زرافشانی، ک.، و پور سعید، ع. (۱۳۹۱). تحلیل تاثیر کار آفرینی بر تمایل کار آفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی ایلام، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، شماره ۱۹، صص ۱۶۷-۱۹۴.
- تبرایی، م.، و قاسمی، م. (۱۳۸۴). بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی به اشتغال در مناطق روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: دانشگاه کشاورزی فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲)، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، شماره ۲، ص ۱۳۳.
- حجازی، س. ی.، و میرشکاری، ع. (۱۳۸۷). بررسی عوامل بازدارنده کارآفرینی در بین فارغ التحصیلان کشاورزی (مطالعه موردی: استان بوشهر)، مجله کشاورزی دانشگاه تهران، شماره ۱۶، ص ۴۹.
- حسینی، س. م.، فرج اله حسینی، س. ج.، و سلیمانپور، م. (۱۳۸۹). شناسایی و تحلیل موانع کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد استان تهران، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۳، صص ۳۶۸-۳۵۹.
- خسروی پور، ب.، و منجم زاده، ز. (۱۳۹۰). دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین در خصوص عوامل و موانع مؤثر در کارآفرینی و اشتغال دانش آموختگان کشاورزی، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۱، صص ۱۱۶-۱۰۵.
- رعدی افسوران، ن. (۱۳۸۹). مطالعه ی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، فصلنامه علوم تربیتی، شماره ۱، ص ۱۰۳.
- رستمی، ف.، گراوندی، ش.، و زرافشانی، ک. (۱۳۹۰). پدیدار شناسی تجربیات دانشجویان در تاسیس کسب و کار (مطالعه موردی: دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی کرمانشاه)، مجله توسعه کارآفرینی، شماره ۱۴، صص ۸۷-۱۰۵.
- شیری، ن.، سواری، م.، و رستمی، ف. (۱۳۹۲). رابطه بین ویژگی های روانشناختی با نسبت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران، فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، شماره ۴، صص ۱۰۳-۱۱۹.
- شهبازی، ا.، و علی بیگی، ا. (۱۳۸۵). واکاری شایستگی های دانش آموختگان کشاورزی برای ورود به بازارهای کار در کشاورزی، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، شماره ۱، صص ۲۴-۱۵.

علیپور، ح.، و دهقانی، ک. (۱۳۹۱). نگرش دانشجویان رشته های کشاورزی نسبت به فعالیت کارآفرینانه در قالب تعاونی های کشاورزی، فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی، شماره ۲، صص ۹۳-۱۰۳
علی بیگی، ا.، توکلی، ج.، و علی آبادی، و. (۱۳۹۱). زیر ساخت های توسعه ی تعاونی های دانش آموختگان کشاورزی، فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۲۳، صص ۱۹-۳۲.
علی بیگی، ا.، و بارانی، ش. (۱۳۸۹). اشتغال پذیری رشته های کشاورزی از دیدگاه دانشجویان، فصلنامه تعاون، شماره ۲، صص ۲۱-۴۸.

کردنائیچ، ا.، زالی، م.، هومن، ح.، و شمس، ش. (۱۳۸۶). ابزار سنجش ویژگی های شخصیتی کارآفرینان ایرانی. تهران: نشر دانشگاه تربیت مدرس.

کریمی، س.، بیمنز، ه.، چیدری، م.، و مولدر، م. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر عوامل محیطی و فرهنگی بر قصد کار آفرینانه ی دانشجویان کشاورزی، فصلنامه توسعه کارآفرینی، شماره ۳، صص ۱۰۵-۱۲۴.
میردامادی، س. م.، چهارسوقی، ا.، حامد و پورسعید، ع. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین عوامل فردی و محیطی با گرایش دانشجویان رشته کشاورزی به کار در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام)، فصلنامه کشاورزی پویا، شماره ۲، صص ۹۷-۱۰۷.

مقصودی، ج. (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه ویژگی های شخصیتی و روان شناختی کارآفرینان تهرانی با افراد عادی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.

موحدی، ر.، اکبری، ر.، یعقوبی فرانی، ا.، خداوردیان، م. (۱۳۸۹). راهکارهای بهبود وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته های کشاورزی (مطالعه موردی: دانشگاه بوعلی سینا همدان). مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی. سال سوم، شماره ۴، صص ۹۸-۸۵.

هزار جریبی، ج. (۱۳۸۲). توسعه کارآفرینی و دانش آموختگان، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۳۰، صص ۱۵۹.

Brown, S., Adriaan Hofman, W.H. (۲۰۱۱). "Self-employment and attitudes towards risk: Timing and unobserved heterogeneity." *Journal of Economic Psychology* ۳۲(۳): ۴۲۵-۴۳۳.

Boahin, P. and W. H. A. Hofman (۲۰۱۴). "Perceived effects of competency-based training on the acquisition of professional skills." *International Journal of Educational Development* ۳۶(۰): ۸۱-۸۹.

Krdnayyj, A., Zali, M., Homan, H., and Shams, Sh. (۲۰۰۸) Instruments for measuring personality traits of Iranian entrepreneurs. Tehran, Tarbiat Modarres University Press .